כיתות ה'-ו' | תנ"ך | שיעור 1 מתוך 4 | 45 דק' | דברים א

חמ"ד: לפי תכנית התנ"ך בחמ"ד חומש דברים נלמד בכיתה ו'; בכיתה ה' אפשר ללמד את היחידה כהמשך ליחידת במדבר וכסיום סיפור משה, או כהעשרה. ממלכתי: פרקים נבחרים מספר דברים; יש לבדוק מול תכנית בית הספר לכיתות ה'-ו'.

"אלה הדברים": משה מסכם את המסע

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו מתי, איפה ולמי משה נושא את דבריו בספר דברים (א, א-ה)
- התלמידים יסבירו למה משה מינה שופטים ומנהיגים ואילו תכונות ביקש בהם (א, ט-יג)
- התלמידים יפרטו את כללי השיפוט הצודק שמשה מסר לשופטים (א, טז-יז)

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה מנהיג רוצה להשאיר לאנשים שימשיכו בלעדיו?

השאלה מלווה את ארבעת השיעורים ביחידה. בכל שיעור מוסיפים לה תשובה מתוך הסיפור, ובשיעור 4 כל תלמיד כותב תשובה משלו.

🧪 פתיחה

שאלה לכיתה: "דמיינו שבסוף כיתה ו' אתם נואמים בטקס הסיום מול כל בית הספר. על מה תדברו? מה תזכירו מכל השנים?" כל תלמיד כותב שלושה דברים. משתפים כמה תשובות.

מכאן עוברים לספר דברים: משה עומד בסוף ארבעים שנה במדבר, רגע לפני שהעם נכנס לארץ, ונושא "נאום סיכום".

📖 הסבר למורה

ספר דברים פותח ב"אֵלֶּה הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל" (דברים א, א). הזמן: "בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה, בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ" (ג), כלומר בשנה האחרונה במדבר. המקום: "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, בְּאֶרֶץ מוֹאָב" (ה), ושם "הוֹאִיל מֹשֶׁה, בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (ה). רוב הספר הוא דברים שמשה אומר לעם בגוף ראשון.

משה נזכר בימים הראשונים במדבר. העם גדל מאוד, "כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב" (י), ומשה אומר "לֹא־אוּכַל לְבַדִּי, שְׂאֵת אֶתְכֶם" (ט) ו"אֵיכָה אֶשָּׂא, לְבַדִּי, טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם, וְרִיבְכֶם" (יב). הפתרון: "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים, וִידֻעִים--לִשְׁבָטֵיכֶם" (יג), ומשה ימנה אותם לראשים.

לשופטים משה נותן כללים: "שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק" (טז), "לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן" (יז) ו"לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ" (יז). ואם יש דבר קשה מדי: "תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו" (יז).

מה כתוב ומה פרשנות: הפסוק הראשון מונה רשימת מקומות (מדבר, ערבה, פארן, תפל, לבן, חצרות, די זהב). הפסוקים לא מסבירים למה דווקא הם. ההסבר שהמקומות רומזים לחטאים של העם במדבר הוא פירוש של רש"י (בתיבה "כתוב / מפרשים").

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

דברים פרק א, פסוק א

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר, הַיַּרְדֵּן: בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל, וְלָבָן וַחֲצֵרֹת--וְדִי זָהָב.

דברים פרק א, פסוק ג

(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה, בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ; דִּבֶּר מֹשֶׁה, אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ, אֲלֵהֶם.

דברים פרק א, פסוק ה

(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, בְּאֶרֶץ מוֹאָב, הוֹאִיל מֹשֶׁה, בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר.

דברים פרק א, פסוקים ט-יג

(ט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם, בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: לֹא־אוּכַל לְבַדִּי, שְׂאֵת אֶתְכֶם.

(י) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם, הִרְבָּה אֶתְכֶם; וְהִנְּכֶם הַיּוֹם, כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב.

(יא) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם, יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם--אֶלֶף פְּעָמִים; וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם.

(יב) אֵיכָה אֶשָּׂא, לְבַדִּי, טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם, וְרִיבְכֶם.

(יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים, וִידֻעִים--לְשִׁבְטֵיכֶם; וַאֲשִׂימֵם, בְּרָאשֵׁיכֶם.

דברים פרק א, פסוקים טז-יז

(טז) וָאֲצַוֶּה, אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם, בָּעֵת הַהִוא, לֵאמֹר: שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק, בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ.

(יז) לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן--לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ, כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא; וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם, תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו.

הפסוקים הועתקו ממכון ממרא כלשונם, עם הפיסוק של מכון ממרא; סימני הפרשות ({פ}, {ס}) הושמטו.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "אֵלֶּה הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל" (דברים א, א)

💭 **מפרשים:** רש"י: "לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת וּמָנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל". כלומר, לפי רש"י המקומות ברשימה הם רמזים למקומות שבהם העם חטא, ומשה הזכיר אותם רק ברמז כדי לשמור על כבודם. זה פירוש של רש"י.

📜 **כתוב:** "כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן" (דברים א, יז)

💭 **מפרשים:** הסבר אפשרי (פרשנות): השופט צריך להקשיב באותה רצינות לאדם חשוב ולאדם פשוט, לעשיר ולעני, לגדול ולקטן.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: "נאום טקס הסיום" (6 דקות)
2. קריאה מודרכת של א, א, ג, ה: מי, מתי, איפה? ממלאים "כרטיס זיהוי" לנאום בדף העבודה (9 דקות)
3. קריאה של א, ט-יג בזוגות: מה הבעיה של משה, ומה הפתרון? אילו שלוש תכונות ביקש? (12 דקות)
4. קריאה של א, טז-יז: "כללי השופט הטוב". בקבוצות מנסחים כל כלל במילים של היום (12 דקות)
5. סיכום וכרטיס יציאה (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מתי ואיפה משה נושא את הנאום? (א, ג-ה)
2. אילו שלוש תכונות ביקש משה במנהיגים החדשים? (א, יג)

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה משה אומר "לא אוכל לבדי"? האם זו חולשה או חוכמה? נמקו.
2. לפי רש"י, למה משה הזכיר את החטאים של העם רק ברמז? (זה פירוש.)

הערכה (מה דעתי?)

1. איזה מכללי השופט (א, טז-יז) הכי חשוב בעיניכם בכיתה, למשל כשמורה או נציג כיתה פותר ריב? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

כל תלמיד משלים: "משה לימד אותנו שמנהיג טוב ___, ושופט טוב ___". מסכמים: ספר דברים פותח בסיכום של משה, ומשה מתחיל דווקא בבקשה לחלק את העבודה ובצדק.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהשאלות הפתוחות.

💡 הערות למורה

כדאי להראות על מפה את ערבות מואב ואת הירדן ממזרח, כדי שהתלמידים יבינו שהעם עומד מול הארץ. "אנשים חכמים ונבונים וידועים": אפשר לבקש מהתלמידים להסביר כל מילה (חכם, מבין, מוכר וידוע לעם), ולציין שזה הסבר. למתקשים: דף עם תמיכה. למתקדמים: להשוות לשמות יח, יג-כו (עצת יתרו).

📝 בדף העבודה

נאום משה: 6 משימות, כולל שאלת אתגר וכרטיס יציאה, ומחוון בעמוד השני. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- דברים א (מכון ממרא)
- רש"י על דברים א, א (ספריא)

מחוון: "אלה הדברים": משה מסכם את המסע

1. **השלמת פסוקים:** חֲכָמִים · וּנְבֹנִים · וְיֹדְעִים · כַּגָּדֹל. המילה המיותרת: עֲשִׂירִים.
2. משה; אל כל ישראל; בשנה הארבעים (בחודש האחד עשר, באחד לחודש); בעבר הירדן, בארץ מואב.
3. הבעיה: העם גדל מאוד, ומשה לא יכול לשאת לבדו את "טרחכם ומשאכם וריבכם". הפתרון: לבחור אנשים חכמים, נבונים וידועים מכל שבט, ומשה ימנה אותם לראשים.
4. למשל: "שמע בין אחיכם ושפטתם צדק" = להקשיב לשני הצדדים ולשפוט בצדק; "לא תכירו פנים במשפט" = לא להעדיף מכר או אדם חשוב; "כקטן כגדל תשמעון" = להקשיב לכל אחד באותה רצינות; "לא תגורו מפני איש" = לא לפחד מאף אחד; "והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי" = מקרה קשה מביאים למשה.
5. תשובה פתוחה: משה עומד למות, והעם צריך להמשיך בלעדיו; הוא מלמד שהנהגה צריכה להתחלק בין רבים; צדק הוא הבסיס לחיים בארץ. לקבל כל הסבר מנומק.
6. ★ **אתגר:** תשובה פתוחה, פרשנות: משה מדבר אל העם ומדגיש את מה שהעם צריך לעשות; הנאום עוסק בעם ולא בפרטים; או שמשה רוצה שהעם ירגיש שהבחירה בשופטים היא שלו ("הבו לכם"). לקבל כל הסבר מנומק.